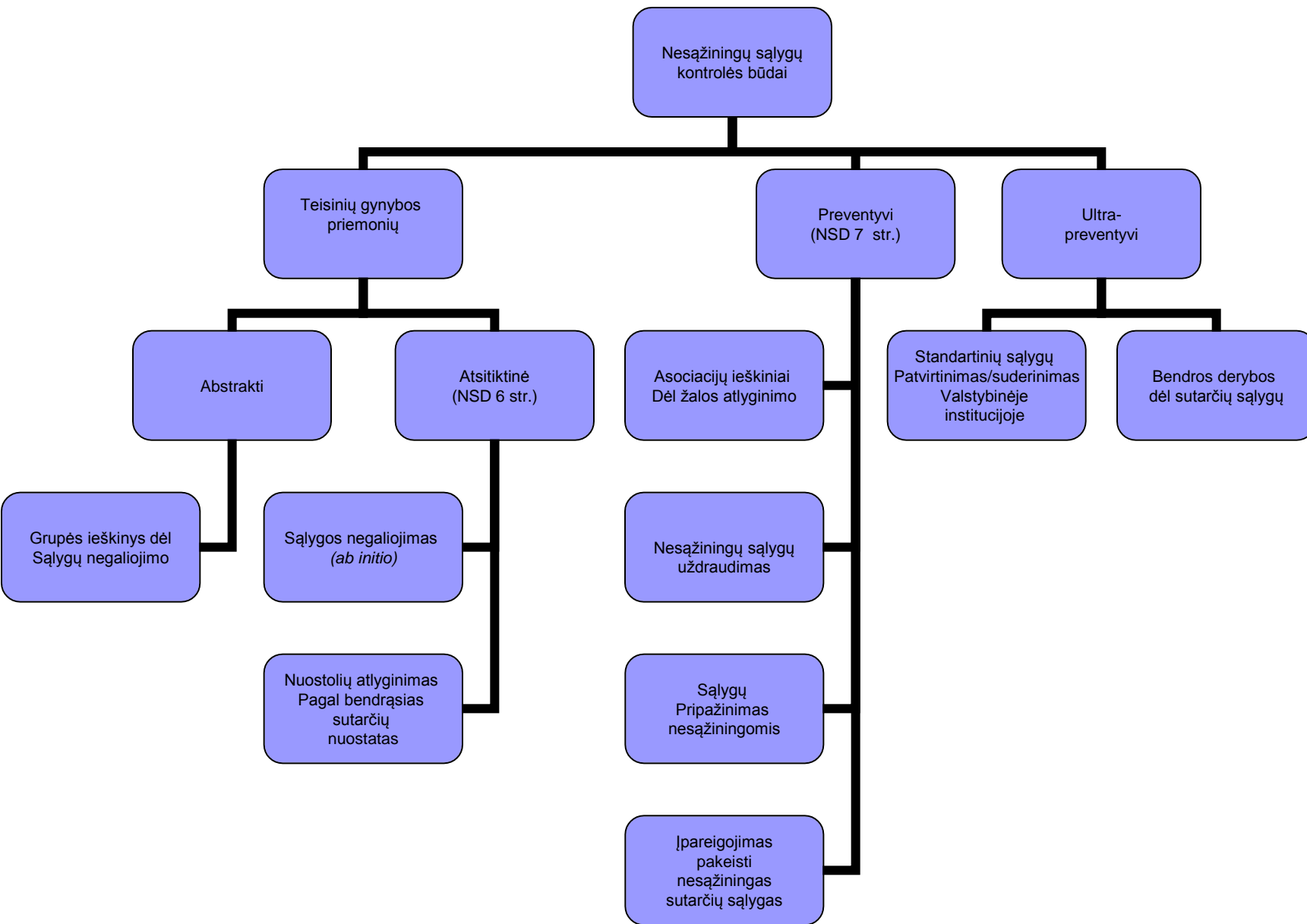

Ar sankcijos už
nesąžiningų sąlygų
naudojimą efektyvios?

Dr. Danguolė Bublienė

Nesąžiningų sąlygų direktyvos 7 str.-ES VN numatyta prevencijos pareiga

7 straipsnis

1. Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuotų **pakankamos ir veiksmingos priemonės**, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.
2. Pirmojoje straipsnio dalyje nurodytos priemonės apima nuostatas, pagal kurias asmenys arba organizacijos, pagal nacionalinės teisės aktus turinčios teisėtą interesą apsaugoti vartotojus, gali pagal atitinkamus nacionalinės teisės aktus iškelti bylą teismuose arba kompetentingose administracinėse institucijose, kad būtų priimtas sprendimas dėl to, ar bendram naudojimui parengtos sutarčių sąlygos yra nesąžiningos, ir galėtų būti pritaikytos tinkamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią tolesniam tokių sąlygų naudojimui.
3. Tinkamai atsižvelgiant į nacionalinės teisės aktus, antrojoje straipsnio dalyje nurodytos teisinės apsaugos priemonės gali būti atskirai arba kartu nukreiptos prieš kelis pardavėjus ar tiekėjus iš tos pačios ekonomikos sektoriaus arba prieš jų asociacijas, kurios naudoja arba rekomenduoja naudoti tas pačias bendrąsias sutarčių sąlygas arba panašias sąlygas.

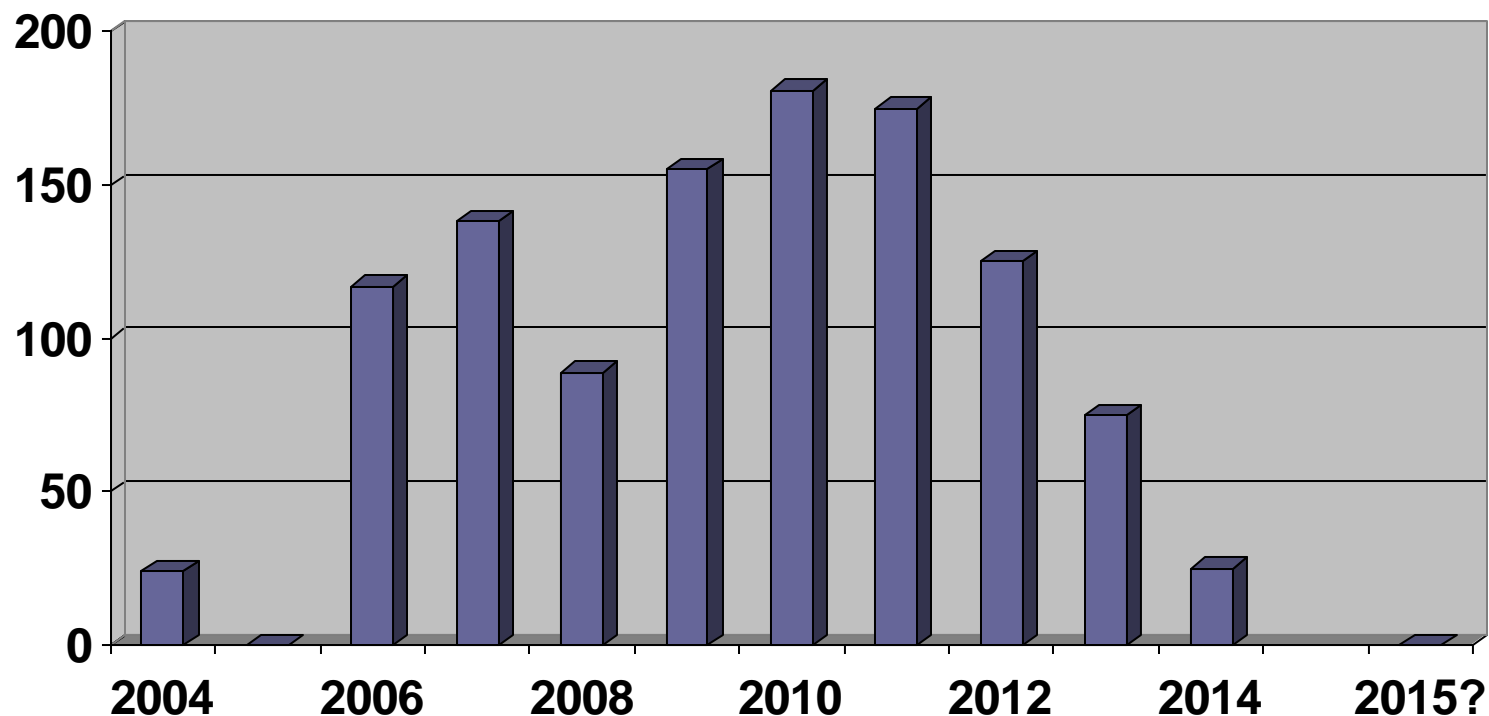
Kriterijai padedantys įvertinti sistemos efektyvumą?

- Vartotojų apklausos?
- Rinkoje mažiau nesąžiningų sąlygų (ar yra metodas tai nustatyti)?
- Tinkamai ir sklandžiai veikiantis nesąžiningų sąlygų nustatymo mechanizmas, pvz., laiko tarpas per kurį verslininkui išleidus nesąžiningas sutarčių sąlygas į rinką jos yra pašalinamos iš rinkos ar pvz., mechanizmas, kad kai standartinės sutarčių sąlygos yra pripažįstamos nesąžiningomis jos tuoj pat pašalinamos ir iš individualių su vartotojais sudarytų sutarčių?
- Sklandžiai veikiantis ultra preventyvos kontrolės mechanizmas?
- Statistinis išanalizuotų nesąžiningų sutarčių sąlygų kiekis (sutarčių kiekis)?

Ar preventyvi kontrolė efektyvi? (statistinis pavyzdys)

Metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 m. I p
VVTAT metinė veiklos ataskaita	24	-----	117	138	89	155 (114/41)	181 (149/ 32)	175 (134/41)	61
Asmenų prašymų analizės ataskaita					76	155	149 (79)	152 (113)	
2011 m. veiklos ataskaita					(733)	(950)	(1201)		
Paskelbta VVTAT interneto puslapyje	----	3	43	76	73	107 (12)	34 (---)	53 (---)	89 (79 iki 2012- 07-01)
Monitoringas	----	-----	-----	-----	-----	Šilumos ir karšto vandens tiekėjų sutartys	Būsto paskolų sutartys	Elektros energijos sutartys	

2015 m. nelieka nesažiningų sąlygų?

Ultrapreventyvi kontrolė (I)

- Valstybinės institucijos tvirtina standartines sąlygas šiose srityse:
 - Energetikos
 - Viešojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo;
 - Turizmo
 - Studijų
 - Privalomojo draudimo tam tikrose srityse atžvilgiu
 - Pensijų kaupimo
- Kai kurios iš jų yra derinamos ir su VVTAT, pvz. energetikos srityje.

Ultrapreventyvi kontrolė (II)

■ Energetikos sektorius

- jau nuo 2003 galiojo Ūkio ministro patvirtintos standartinės sutarčių sąlygos šilumos pirkimo pardavimo srityje (kurios be kita ko buvo suderintos su tuometine Nacionaline vartotojų apsaugos taryba)
- 2010 m. pradžioje Energetikos ministras patvirtino net keletą standartinių sutarčių sąlygų (iki to laiko tam tikros sutarčių nuostatos buvo numatytos Elektros energijos tiekimo taisyklėse galiojančiose nuo 2001 m.)

Ar preventyvi kontrolė efektyvi? (statistinis pavyzdys)

Sritis	Monitoringas	2008	2009	2010	2011	2012 I p.
Šilumos ir karšto vandens tiekėjų sutartys	2009		31 (nurodyta bendrai komunalinių paslaugų sritis)	27 (nurodyta bendrai komunalinių paslaugų sritis)	33 (nurodyta bendrai komunalinių paslaugų sritis)	25 (nurodyta bendrai komunalinių paslaugų sritis)
Būsto paskolų sutartys	2010		25	46	55 (3) finansinių paslaugų (draudimo)	4
Elektros energijos buitiniams vartotojams sutartys	2011		31 (nurodyta bendrai komunalinių paslaugų sritis)	27 (nurodyta bendrai komunalinių paslaugų sritis)	33 (nurodyta bendrai komunalinių paslaugų sritis)	25 (nurodyta bendrai komunalinių paslaugų sritis)

Ar preventyvi kontrolė efektyvi? (statistinis pavyzdys)

■ Kodėl?

- mažėja VVTAT nutarimų dėl nesažiningų sutarčių sąlygų?
- išvadų dėl nesažiningų sąlygų pateikimas teismui išlieka beveik vienodai stabilus?
- nemažėja nesažiningų sąlygų tose srityse, kur buvo atliktas monitoringas?
- reikia atlikti monitoringą ir vertinti sutarčių sąlygas tose srityse, kai standartinės sutarčių sąlygos yra tvirtinamos valstybinės institucijos?

Rezultatas?

- Ar galim pagal šiuos duomenis spręsti, kad nesąžiningų sąlygų mažėja?
- Ar tinkamai analizuojam situaciją susijusią su nesąžiningų sąlygų kontrole?

Ar preventyvi kontrolė efektyvi? (teismų praktikos pavyzdys)

LAT CBS 2009 m. liepos 30 d. nutartis c.b. *Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba v. UADB „Ergo Lietuva“* Nr. 3k-3-333/2009 - faktai

- VVTAT kreipėsi į teismą su reikalavimu: 1) pripažinti draudimo bendrovės 2005 m. gegužės 10 d. įsakymu Nr. 20 patvirtintų Transporto priemonių draudimo taisyklių Nr. 030 (toliau – Taisyklės) 3.2.1.6, 6.3, 11.1.1 punktuose nurodytas sąlygas nesąžiningomis (dėl skaidrumo principo pažeidimo); 2) įpareigoti atsakovą pakeisti Taisyklių: 3.2.1.6 punktą, nurodant, kokius konkrečiai transporto priemonės dokumentus draudėjui palikus transporto priemonėje neišmokama transporto priemonių KASKO draudimo išmoka; 6.3 punktą, nurodant kokiais kriterijai vadovaujantis apskaičiuojant draudimo įmoką draudėjas yra priskiriamas konkrečiai drausmingumo (nedrausmingumo) kategorijai; 11.1.1 punktą, nurodant, nuo kurio momento yra skaičiuojamas pranešimo apie draudiminį įvykį draudikui terminas.
- Teismas atmetė ieškinį, nurodydamas, jog VVTAT nurodytos aplinkybės dėl draudėjo kaip silpnesnės šalies ir taisyklių aiškinimas silpnesnės šalies naudai yra taikomos teismų praktikoje tačiau atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, kitaip tariant nesąžiningų sąlygų vertinimas vyksta konkrečioje byloje
- Apeliacinės instancijos teismas taip pat palaikė šią poziciją, be to, pabrėždamas, kad ieškovas kreipėsi dėl jau nebegaliojančių taisyklių nesąžiningumo todėl ieškovo reikalavimas tapo beprasmiškas viešojo intereso gynimo požiūriu
- Draudimo bendrovė patvirtino naują taisyklių redakciją ir nuo 2007 m. rugsėjo 1 d. taikė naują redakciją

Ar preventyvi kontrolė efektyvi? (teismų praktikos pavyzdys)

LAT CBS 2009 m. liepos 30 d. nutartis c.b. Nr. 3k-3-333/2009 – faktai:

- LAT iš esmės pripažino VVTAT teisę ginti viešąjį interesą
- Tačiau LAT nusprendė, jog ieškovo reikalavimas tapo beprasmiškas vartotojų viešojo intereso gynimo požiūriu:
 - draudimo įmonė pakeitė taisykles
 - Ieškovas nepateikė įrodymų, kad yra ir kitų vartotojų, kurių teisės turėtų būti ginamos taikant negaliojančių Taisyklių ginčijamas nuostatas.

Ar preventyvi kontrolė efektyvi? (teismų praktikos pavyzdys)

- Diskutuotina minėta LAT nutartis, nes:
 - Paneigia VVTAT funkciją prevenciškai kontroliuoti sutarties sąlygas
 - Praktiškai atsisakė vertinti sąlygas *in abstracto*, nukreipiant į individualų teisių gynimą ir perkeldama individualiam vartotojui įrodinėti sąlygų nesąžiningumą
 - Liko neaiškumas, kaip LAT vertina viešąjį interesą (ar vien tik per vartotojų skaičių?)
 - Perkėlė VVTAT įrodinėjimo pareigą dėl to, kad kitų vartotojų teisės gali būti pažeistos
 - Draudimo sektoriaus specifiškumas lemia tai, kad draudimo taisyklių patvirtinimas jau yra pakankama prezumpcija, kad šios taisyklės bus panaudotos ne vienoje vartojimo sutartyje

Be to...

- Tai, kad sąlyga aktuali dėl dokumentų palikimo kaip sąlygos neišmokėti draudimo išmoką rodė ir kita teismų praktika (taip pat ir vėlesnė) LAT praktika:
 - LAT CBS 2003 m. birželio 2 d. nutartis c.b. *UAB „Olvic“ v. AB „Lietuvos draudimas“* Nr. 3K-3-649/2003
 - 2004 m. spalio 6 d. nutartis c.b. *UAB „Žemaitijos granitas“ v. UAB „If draudimas“* Nr. 3 K-3-521/2004
 - LAT CBS 2006 m. kovo 20 d. nutartis c.b. *K. K. K.Y A. v. AB „Lietuvos draudimas“ ir kt.* Nr. 3K-3-213/2006
 - LAT CBS 2012 m. balandžio mėn. 18 d. nutartis c.b. *L.J. v. AB „Lietuvos draudimas“* Nr. 3K-3-180/2012
- Kuri įgalino patį teismą kelti klausimą *ex officio*, ar tokia sąlyga neturėtų būti pripažinta nesąžininga vien dėl to, kad jai nėra skiriamas reikiama dėmesys

VVTAT pasiūlymas keisti Vartotojų teisių apsaugos įstatymą

- 2011 m. ataskaitoje VVTAT nurodė jog tikslinga būtų pakeisti Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 32 str. 2 ir 3 dalis
 - (i) prailginant terminus verslininkui pateikti atsakymą ir/ar pakoreguoti sutarčių sąlygas, t.y. vietoj 14 dienų nustatyti 30 dienų;
 - (ii) ieškinio padavimą teismui teikti tik dėl viešojo intereso pažeidimo

Ar preventyvi kontrolė efektyvi? (nesąžiningos sąlygos pavyzdžio analizė)

- VVTAT 2009 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr. 10-379 Dėl NORDEA BANK FINLAND PLC Lietuvos skyriaus Būsto kreditavimo sutarties NR. BKP 08/10/91D
- VVTAT 2010 m. kovo 25 d. nutarimas Nr. 10-202 Dėl NORDEA BANK FINLAND PLC Lietuvos skyriaus Būsto kreditavimo sutarties
- LAT CBS 2012 m. birželio mėn. 26 d. nutartis c.b. R. B. v. Nordea Bank Finland Plc (AB) Nr. 3K-7-297/2012

VVTAT 2009 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr. 10-379 Dėl NORDEA BANK FINLAND PLC Lietuvos skyriaus Būsto kreditavimo sutarties NR. BKP 08/10/91

- “Vartotojas (*duomenys neskelbtini*) **2008 m. spalio 20 d.** su Nordea Bank Finland Plc Lietuvos skyriumi pakeitė 2007 m. lapkričio 30 d. Būsto kreditavimo sutartį Nr. BK 07/11/81D ir ją išdėstė nauja redakcija.”
- “Sutarties **13.1 punkte** numatyta, kad *„Jeigu Kredito gavėjas nesumoka laiku pagal Mokėjimo grafiką mokėtino Kredito (jo dalies) ir/arba priskaičiuotų palūkanų ilgiau kaip 10 (dešimt) kalendorinių dienų, Bankas praneša apie tai Kredito gavėjui ir nustato papildomą ne trumpesnę nei 10 (dešimties) kalendorinių dienų terminą įsiskolinimui padengti. Jei Kredito gavėjas per minėtą terminą nepadengia įsiskolinimo, Bankas turi Lietuvos Respublikos įstatymų suteiktą teisę reikalauti grąžinti prieš terminą visą Kreditą, priklausančias palūkanas, kitas pagal Sutartį mokėtinas sumas bei nutraukti Sutartį.“*
- “2. Pripažinti, kad sutarties 4.2.4, 8.2, 9.1, 9.3, **13.1 punktai** atitinka Civilinio kodekso 6.188 straipsnio 2 dalies 2 dalies 5 punkto sutarčių nesąžiningų sąlygų nustatymo kriterijų, t.y. nustato neproporcingai didelę vartotojo civilinę atsakomybę už sutarties neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą.
- Pasiūlyti Nordea Bank Finland Plc Lietuvos skyriui per 14 dienų nuo Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos pasiūlymo gavimo dienos pakeisti, panaikinti ar netaikyti sutarties 4.2.4, 5.2.9, 8.2, 9.1, 9.3, 10.1, **13.1**, 13.2.2 punktuose nustatytų sąlygų sudarant sutartis su vartotojais.”

VVTAT 2010 m. kovo 25 d. nutarimas Nr. 10-202 Dėl NORDEA BANK FINLAND PLC Lietuvos skyriaus Būsto kreditavimo sutarties

- “Vartotojas (*duomenys neskelbtini*) **2009 m. rugpjūčio 17 d.** su Nordea Bank Finland Plc Lietuvos skyriumi pakeitė 2007 m. lapkričio 30 d. Būsto kreditavimo sutarties Nr. (*duomenys neskelbtini*) bendrąją dalį ir specialiosios dalies tam tikras nuostatas.”
- Sutarties Bendrosios dalies **13.1. punkte** numatyta, kad „*Jeigu Kredito gavėjas nesumoka laiku pagal Mokėjimo grafiką mokėtino Kredito (jo dalies) ir/arba priskaičiuotų palūkanų ilgiau kaip 10 (dešimt) kalendorinių dienų, Bankas praneša apie tai Kredito gavėjui ir nustato papildomą ne trumpesnę nei 10 (dešimties) kalendorinių dienų terminą įsiskolinimui padengti. Jei Kredito gavėjas per minėtą terminą nepadengia įsiskolinimo, Bankas turi Lietuvos Respublikos įstatymų suteiktą teisę reikalauti gražinti prieš terminą visą Kreditą, priklausančias palūkanas, kompensuoti Reinvestavimo kaštus ir sumokėti kitas pagal Sutartį mokėtinas sumas bei nutraukti Sutartį*“
- “3. Pripažinti, kad Sutarties Bendrosios dalies 1.24., 5.1.1., 5.1.4., 5.1.5. ir **13.1. punktu** nuostatos atitinka Civilinio kodekso 6.188 straipsnio 2 dalies 9 punkto sutarčių nesąžiningų sąlygų nustatymo kriterijų, t.y. įpareigoja vartotoją vykdyti sutarties sąlygas, su kuriomis jis neturėjo realios galimybės susipažinti iki sutarties sudarymo, be teisės jų atsisakyti;
- 4. Pripažinti, kad Sutarties Bendrosios dalies 4.2.4., 4.2.5., 5.1.1., 8.2., 8.4.1., 9.1., 10.1. ir **13.1. punktai** atitinka Civilinio kodekso 6.188 straipsnio 2 dalies 5 punkto sutarčių nesąžiningų sąlygų nustatymo kriterijų, t.y. nustato neproporcingai didelę vartotojo civilinę atsakomybę už sutarties neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą;”

LAT CBS 2012 m. birželio mėn. 26 d. nutartis c.b. R. B. v. Nordea Bank Finland Plc (AB) Nr. 3K-7-297/2012

- **2008 m. balandžio 4 d.** kreditavimo sutartis Nr. BK08/04/07L
- Byloje sprendžiamas klausimas dėl sutarties 13.1 punkto
- “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išaiškinta, jog kreditavimo sutartyje įtvirtintos sutarties nutraukimą reglamentuojančios sąlygos ta apimtimi, kuria jos suteikia kreditoriui teisę, jei kredito gavėjas sutartyje nustatytais terminais negrąžina bankui bent vienos kredito dalies, nutraukti kreditavimo sutartį ir reikalauti iki sutarties nutraukimo termino suėjimo sugrąžinti visą paimtą kreditą, palūkanas, delspinigius bei kitus sutartyje numatytus mokėjimus, prieštarauja bendriesiems sąžiningumo reikalavimams ir iš esmės pažeidžia šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą vartotojo (kredito gavėjo) nenaudai (CK 6.188 straipsnio 1 ir 2 dalys), todėl nurodytos sutarties sąlygos pripažįstamos negaliojančiomis *ab initio* (CK 6.188 straipsnio 7 dalis) (**Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje pagal pareiškėjo AB DnB NORD banko pareiškimą, bylos Nr. 3K-7-272/2011).**”

Problemos? (I)

- Nėra aišku, ar VVTAT nagrinėja standartines sutarčių sąlygas, ar konkrečią su vartotoju sudarytą sutartį (ką verslininkas turi koreguoti?)
- VVTAT priimti nutarimai:
 - Taikomi tik į priekį
 - Geriausiu atveju gali turėti įtakos tik nagrinėjamai sutarčiai
 - Neturi *res judicata* galios ir neturi jokio poveikio kitoms sutartims (pvz., kitų verslininkų sutarčių atžvilgiu)
 - Taikomi tik vieno subjekto atžvilgiu
- Neturi praktiškai jokios įtakos kitoms su vartotojais sudarytomis konkrečioms sutartims, išskyrus, galbūt:
 - šiek tiek palengvina įrodinėjimą (įskaitant ir argumentų pateikimą)
 - gali paskatinti kitus vartotojus ginti savo teises

Problemos? (II)

- Konkrečiame ginče teismas sprendžia ne visos sutarties sąlygų nesažiningumo klausimą, bet tik tos, kuri yra aktuali konkrečiame ginče - jei iškilis kitas ginčas, susijęs su kita sutarties sąlyga, vartotojas pradės tą patį procesą
- Pripažinta nesažininga sutarties sąlyga AB NORDEA BANK Finland PLC Lietuvos skyriaus sutartyse, kaip su *AB DnB NORD* banku ar atvirkščiai?

Ar galima daryti išvada, kad
nesąžiningų sąlygų kontrolės
mechanizmas yra efektyvus?